

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR FAOLIYATIDAGI AXLOQIY TARBIYANING O`RNI VA BADIY ADABIYOTNING MUVAFFAQIYATI

To'xtamurodov Muhriddin

Baxtiyorov Faxriyor

Jamoat xavfsizligi universiteti kursantlari

G'aybullayev Quvonchbek

Toshkent davlat Jahon tillari universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqola orqali ham shoh ham shoir XV-XVI asr badiiy adabiyot klassikasining yorqin namoyondasi Zahiriddin Muhammad Boburning o`z tarjimayi holi bo`lgan “Boburnoma” asaridagi diniy va dunyoviy qarashlar oilaviy muammolar mamlakatda kechgan parokandalik Shayboniyxon bilan bo`lgan to`qnashuvlar Zahiriddin Muhammad Boburning siyosiy faoliyati hamda Bobur tomonidan Shimoliy Hindiston bo`ysundirilib Hindistondagi saltanat barpo etilganligi haqida batafsil ma`lumotga ega bo`lasiz.

Kalit so`zlar: “Boburnoma”, “Volidiya”, “Humoyunnoma”, “Charx”, S.Leyin Poul, “Tarixi Rashidiy”

Barchamizga ma`lumki XV asrda Temuriylar saltanatida yimirilish holati kuzatilib davlat parokandalikka uchrayotganda 1483-yil 14-fevral kuni Zahiriddin Muhammad Bobur tavallud topdi. 1494-yil Bobur Mirzoning otasi Umarshayx Mirzo baxtsiz hodisa tufayli vafot etdi av saltanat taxtiga 12 yoshli Zahiriddin Muhammad Bobur o`tirdi. U yosh bo`lishiga qaramay saltanat ishlarini ishonchli beklardan Xoji Qozi hamda onasi Qutlug Nigorxonimga tayanib davlatni idora qildi. 1497-yil Bobur Mirzo Samarqand taxtini qo`lga kiritdi. Yosh sarkardaning muvaffaqiyatini ko`rolmagan isyonkor kuchlar 1498-yil Andijon taxtiga Boburning ukasi Jahongir Mirzoni o`tqazishdi. O`rtada isyon bo`lgan jarayonlarga Bobur qalamida mana bunday misralar mavjud edi:

Charxning men ko`rmagan javru jafosi qoldimu?

Xasta ko`nglim ko`rmagan dard-u balosi qoldimu?

Ey ko`ngul gar Bobur ul olamni istar, qilma ayb,

Tengri uchun de, bu olamning safosi qoldimu?

Samarqandni olish uchun bo'lgan qiyinchiliklar jang-u jadallar Boburni og'ir ahvolga soldi. Ayni damda u ikki marta otasidan meros Farg'ona taxtini ham qo'ldan boy berdi va ma'lum muddat nochor hayot kechirdi. Yaratganning muruvvatiga umid bog'lab yashadi. Yosh sarkardaning "Xulqingni rost qilg'il har sorig'aki borsang" degan jumalari aslzodalarga xos ulug'vorlik, saxovatpeshalik, ertangi kunga umidvorlik tuyg'ulari uchun haqiqiy madhiya ro'lini o'ynardi. 1501-yil Shayboniyxon Samarqandni Bobur Mirzodan tortib oldi va ko'plab jang-u jadallardan so'ng Zahiriddin Muhammad Boburning Hindistondagi faoliyati boshlandi. Kobul xazinasining tagi ko'rinib qolgani bois davlat xarajatlari qolaversa askarlarni boqish uchun mablag' zarur edi. Shu bois Boburning tarafdorlari o'sha paytda Hind yarimorolining Afg'oniston deb atalgan yuqori qismi hozirgi Pokiston chekkasiga tez-tez yurishlar qilib turardi. Omad ketidan omad kelib, qo'shin Lo'diyalar bilan to'qnashdiva 1520-yil 20-aprilda Bobur Shimoliy Hindistonning poytaxti Dehli taxtini egalladi.

Boburning Markaziy Osiyolik bahodir sarkarda va davlat arbobi sifatida o'z baxti va taxtini yaratish uchun qilgan say harakati o'sha payt uchun zamon taqazosi va tarixiy haqiqatdir. Bobur Hindistonda o'z saltanatiga asos solganda uning atrofida Markaziy Osiyodan unga hamroh bo'lib kelgan amr va beklar, sadoqatli navkarlari o'rab turardi. Ularning yordamida Temuriylarga xos davlat boshqaruvi, tizimi o'rnatildi biroq Bobur o'zi ko'zlagan siyosiy va huquqiy rejalarini amalga oshirishga ulgurmay 1530-yilda yorug' olam bilan xayrlashdi. Boburning fe'l atvori o'z zamondoshlari va tarixchilar tomonidan ko'klarga ko'tarib maxtalardi. Muhammad Haydar "Tarixi Rashidiy" kitobida "*Boburni juda ko'p fazilatlar bezab turar va u behisob oliyjanob hislatlarga burkanib mardligi va saxovatpeshaligi hamma hislatlaridan ustun turar edi*" degan.

Eng qizig'i shundaki S.Leyin Poul ya'ni ingliz tarixchisi Zahiriddin Muhammad Boburni "Sharq tarixidagi eng maftunkor shaxs edi" deb tariflagan.

Haqiqatdan ham Zahiriddin Muhammad Bobur faoliyati, siyosati, diniy va dunyoviy qarashlari butunboshli jamiyatga Bobur tomonidan asos solinib 332 yil hukmronlik qilgan Boburiylar sulolasi tomonidan bizga qolgan ulkan axloqiy me'ros muhim ahamiyat kasb etadi. Shu boisdan ham biz mana shunday ajdodlarga munosib avlod bo'lmog'imiz lozim.

Zahiriddin Muhammad Bobur

Andijon zamini kelib larzaga
Ijod ham mavjlandi misoli bir dur.
Butun bir umrga sevdi chin dildan
Doim Zahiriddin Muhammad Bobur.

Navoiyni ustoz bilgani uchun
Haykali turadi o`ng qo`l tarafda
Vafo qilganlarga qaytadi vafo
Bu ham buyuk imkon, bu ham sharafda.

Hindni obod qilgan kuch qudrat bilan
O`n ikki yoshida tuzgan saltanat
Kobul, Hind devonin tuzmoq shubhasiz
Mardlarcha kurashish haqiqiy san`at

Yosh edi yosh boshi qancha dard ammo
Ijod va boshqaruv yurdi yonma-yon
Bosh egib erkini bermadi also
Qonga-qon jonga jon doim jonga-jon

Haqiqiy hikmatni qoldirib ketdi.
Boburnoma ramzi aslida shudur
Vatanni sevishni o`rgatgan kabi
Xiyobonda mag`rur, turadi Bobur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boburnoma 1494-1530-yillar davri.
2. Gafurjon Satimov “Markaziy Osiyo va Hindistonda Boburiylar davri”
3. Pirimqul Qodirov “Yulduzli tunlar”
4. Zahiriddin Muhammad Bobur g`azallari
5. “Tarixi Rashidiy”